

Numărul 19.

Oradea-mare 11/24 maiu 1903.

Anul XXXIX

Apare duminica. Abonamentul pe an 16 cor., pe 1/2 de an 8, pe 3 luni 4. Pentru România pe an 20 lei

Despre efectul artei.

Discurs rostit cu ocaziunea adunării generale a Societății pentru crearea unui fond de teatru național român, în Bistrița la 7 septembrie 1902.

(Urmare.)

4. *Arta poate să ne instrueze prin aceea, că ne arată realitatea în imagini, curățită de toate a-* dausele accesorii, de tot ce nu e esențial și propriu caracterului dominant al lucrurilor; și o arată în o lumină mai mare, o arată *idealizată*; ea adecă, după zisa unui profund cugetător, „ne arată lucrurile din natură nu așa. cum natura le-a creat, ci cum a voit, să le creeze, inse din cauza luptei universale n'a putut realisa”.¹ „Adevăratul geniu înțelege natura așa zicând pe jumătate vorba și exprimă curat ceea ce ea numai gândăvește. Frumseța formei, la care ea în miș de încercări nu izbutește, artistul o întipărește pe vărtoasa marmoră și o pune în fața naturii ca și cum i-ar zice: aceasta eră ce voiai tu a spune!”² *In modul a-cesta operele poetilor, sculp-*

torilor și peste tot ale artiștilor, cuprind o comoară de adâncă înțelepciune: tocmai pentru că din ele vorbește înțelepciunea naturii lucrurilor, ale cărui cuvinte artele numai le esplică prin o mai lămurită și mai curată reproducțiune. Din aceasta cauză trebuie, că ori cine cetește o poezie sau privește un lucru de artă, să contribuiască cu propriile sale mijloace, ca să scoată la lumină acea înțelepciune; prin urmare, fiecare numai atâta înțelege dintr'nsa, cât îi permite capacitatea și cultura sa, precum în marea adâncă fiecare corăbier numai atât de afund lasă măsurătoarea sa, cât ajunge lungimea ei.”¹

Ca să ne convingem, cumcă arta întru adevăr poate să ne instrueze, că în epoca juneței popoarelor poezia a fost instructoara lor: Iliada și Odyssea lui Homer au format biblia anticului popor grecesc, din care își câștigă grecii cele dintăi cunoștințe despre lume, despre zei și despre trecutul poporului grecesc; scrierile anticilor filosofi grecești: „Despre natură” („*Περί φύσεως*”) n'au fost altceva decât poezie.

„Ceea ce experiența este pentru științele empirice, aceea este poezia pentru filosofie” a zis Scho-

Dr. Demetriu Radu, noul episcop gr. cat. de Oradea-mare.

¹ Veți A. Schopenhauer: Die Welt als Wille und Vorstellung, ed. II, tom. I pag. 220.
² V. Idem. l. c. pag. 273.

¹ V. Schopenhauer, op. c. ed. II. tom. 2, pag. 462.

penhauer; iar Schiller în poema sa „Die Künstler“, adresându-se către artiști zice: „De la lut și de la peatră înălțându-se modest, arta creatoare îmbrățișează victorioasă nemăsuratul imperiul al spiritului. Ceea ce inventatorii cuceresc în țara științei, descoper și cuceresc pentru voi artiștilor! Cugetătorul numai în brațele voastre se va bucura de comorile grămădite, dacă știința lui mătură pentru frumsețea, se va innobilită în opere de artă“.¹

5. Dar arta poate și moralisă.

Iată o teză așa de mult discutată și de unii reu pricepută. Unii zic: *Orî ce product de artă moralisează și trebuie să moralizeze; valoarea lui de la acest criteriu atărnă.*

Alții susțin contrarul, cumcă arta n'are nimic cu moralul; ea nu moralisează și dacă un product de artă ar avea tendința de a moralisă, acela din punct de vedere estetic nu ar corespunde, ar fi greșit, n'ar fi adevărat product de artă.

În urmă iară alții zic, cumcă nu toate produsele de artă moralisează, sînt produse de artă emnente, cari nu moralisează; — arta nu mai poate moralisă, dar de altă parte ea este necondiționat de reprobă, dacă urmărește tendința de a demoralisă; ea atunci ca artă înceată de a fi pusă în serviciul mărețului seî scop.

Aceasta părere acestor din urmă este mai aproape de adevăr; experiența și rațiunea ni o confirmă.

Pentru ca produsele de artă să poată moralisă, să poată da voinței omului direcțiune spre ce e bun, măreț și nobil, trebuie, după cum am văduț mai înainte, să intrunească o condițiune, anume: *ca în unde saă resonanța cea psihică, în ilustrunea estetică provocată de impresiunea operei de artă, să fie ca însemnată parte constitutivă ideile, ce se referă la binele moral, precum și simțemintele, ce se bazează pe acestea. O operă de artă, care nu poate provoca în noi un joc de idei și simțeminte morale, nu poate nici moralisă.*

Pentru ca o operă de artă să poată aduce în joc idei și simțeminte morale, ea însăși trebuie să fie compusă amăsuraț acesteia cerințe.

Dar caracterul orî cărui product de artă este dependent: de o parte de mediul natural-politic-economic-social al epocii, în care se produce, și de altă parte: de caracterul artistului.

Prin urmare acești doi factori vor determină și morala artei.

Arta ca orî și care manifestatiune a spiritului omeneș este în anumită privință productul mediului și al timpului, în care se produce și poartă imprimat caracterul acestora.

Iliada și Odysea vecnicele și neîntrecutele modele de epopeie națională, nu puteau să iee nașcere dacăt sub cerul senin al Greciei, în sinul unui popor aventurier, divizat politiceșec, sfășiāt prin certe interne, pētruns de mândrie națională, de iubire de libertate, ce o întemeiă pe robia altora.

Divina comedie n'a putut să se producă decăt în Italia ruptă în bucăți, deprădată prin luptele orașelor între sine și prin resbele principilor străini lacomi după aceasta țară, sugrumată și chinuită prin nelegiuirile grozave ale nobililor și preoților și prin misticismul esagerat și amorul esaltat din evul mediū.

¹ M. Străjan, Cest. lit. principiul artei, în bibl. de popul. nr. XXXV, pag. 63-69.

Nu mai în aceasta țară a putut marele poet al Florenței, trăind exilat din mila altora, să aibă acel vis grozav, care se numeșce „Iadul“ pe a cărui poartă e scris cu litere de sânge și de foc:

„Prin mine se merge la cetatea plină de jale,
„Prin mine se merge la ducerea fără sfērșit,
„Prin mine se merge la oamenii perduți.

„Lăsați orî ce speranță, voi cari intrați!

(Dante: Divina Comedia.)

Divina comedie este o operă caracteristică epocii aceleia. Toate colorile întunecate, toate lacrămile, tot sângele, cu care Dante a zugrăvit iadul seî, au fost luate din viața reală, care-l încungîură.

Paradisul perduț al lui Milton încă nu putea să se producă decăt în Englitera cea aspră și puritană, întocmai precum *Faust* nu putea să iee nașcere decăt în timpul modern, în acest timp, când știința modernă deschide omului orizonturi fără margini, îl ridică în înălțimi ameițitoare, îi potențază tot mai tare dorul de a deslegă tainele mărețe ale naturei, — iar de altă parte acest mare avēnt al spiritului în sferile cele mai înalte ale cugetării și întipuirei nu-i dau omului modern mulțămire sufletească, ci din contră îl imping la cel mai negru pessimism, îl fac să urască viața și să invidieze soarta celui cu puține cunoșcințe dar îndestulit în sine.

Acest contrast dureros, productul epocii noastre, este înfățișat în marea dramă modernă a lui Goethe. Ar fi fost tot așa de cu neputință compunerea lui Faust în timpul, când s'a compus Divina Comedie, precăt ar fi cu neputință să se compună Divina Comedie în timpul de astăzi.

Repet: o poemă artistică, arta în genere, este productul mediului natural-politic-social al timpului seî.

Dacă stă aceasta, este evident, că un mediū social stricat, imoral, va corumpe arta, va produce opere artistice imorale și acestea vor avea apoi și ele influință demoralisătoare. Din contră: un mediū social nesticat, moral, va produce o artă înaltă, morală, nobilă, care apoi la rēndul seî va contribui la moralisarea și educarea masselor.

Arta evului mediū poartă imprimat caracterul idealistic religioș al acestui timp; o idealisare esagerată a spiritului în dușmănie cu materia transpiră din toate operele de artă al acestui timp.

Și oare evul mediū prin ce fatalitate a ajuns să fie un timp de idealisare esagerată a dușmăniei dintre spirit și materie, un timp al fanatismului religioș și al superstițiunilor?

Explicația ni-o dau împregiurările grele ale acestui timp, pustiirile ordelor barbare, cari jăfuind, omorind, aprindēnd au cutrierat în lung și lat Europa tinēnd-o în ferbere, frică și cutremur, cam 500 ani; explicația apoi ni-o dau nedreptățile, ce se comiteau de domnii feudali față de nefericiții Iobagi, apoi dorul nemărginit al masselor nefericite de a scăpă de ticăloasa lor stare și a ajunge la o viață mai bună.

Omul trăind în lume pururea se nēzueșce să ajungă la idealul vieții și al aspirațiunilor sale: la *fericitre*, adecă la o deplină armonie și neimpedecată desvoltare trupească și sufletească. Aceasta alergare după fericitre este o lege fundamentală a desvoltării omeneșci.

Când în calea năzuinței omului spre fericire vine și se opune un factor natural ori social, care torturează pe om fizicește și moralmente și-l împedecă să ajungă la fericire, atunci omul firește — desvoaltă *reacțiune* în contra acestui obstacol, să-l învingă, să-l distrugă întocmai, precum apa unui riu lucrează cu putere pentru delăturarea stavilei, ce i se opune în calea cursului său.

Când înse factorul, care torturează pe om și-l împedecă de la realizarea fericirii așa de mult dorite, — lucrează timp îndelungat cu tărie și în mod distrugător eshaurind toate puterile și toată energia omului, atunci se întâmplă un lucru straniu: omul nu numai se împacă cu starea-i creată prin acel factor distrugător, ci vrând să realizeze fericirea, ce în mod *normal* prin îndeplinirea tuturor trebuințelor trupești și sufletești nu o poate realiza, cearcă a ajunge la ea în mod *nenormal*, idealisând *nimicirea trupului și considerând aceasta nimicire ca o condițiune pentru câștigarea fericirii sufletului*.

Când omul subjugat, stors de puteri, lipsit de toate bucuriile și plăcerile vieții, este despolat de cătră cei puternici și de ultima bucată de pâine și de cel din urmă vestiment, atunci el începe în urmă a se împacă cu aceasta stare săracă și lipsită, ba chiar o *idealisează* socotind toate averile ca un izvor de corupțiune, iar mulțămirea trupești ca necurate și pline de păcate.

Când împregiurări vitrege împedecă convențiunea omului cu semenii săi, el rădică *pustnicia* la ideal.

Toate artele evului mediu poartă imprimat caracterul *religios-parabolic*, *ucidător de trup și idealisator de spirit al acestui timp*.

Tendința parabolică din poezia acestui ev e imprimată până și arhitecturii. Zice Heine: „Întrând astăzi într-o catedrală veche, nici nu bănuim însemnătatea exoterică a simboliceii ei de piatră. Numai impresia generală pătrunde de-a dreptul în spiritul nostru. Noi simțim aici *înălțarea spiritului și zdrobirea trupului*. Chiar lăuntru catedralei este golul crucei și ne mișcăm aici în însași unealta martiriului; ferestrele colorate aruncă asupra-ne o lumină roșie și verde ca picături de sânge și venin. Cântecul de agonie ne înecă; picioarele noastre calcă peste petri de mormânt și putregării, iar *spiritul, ca și stelțul cel colosal, tinde în vâzduh smulgându-se cu putere din trup, care ca o hatnă obositoare cade spre pământ*. Când acele uriașe clădiri, acele clădiri gotice, le privim din afară, când le vedem executate atât de aerice, atât de fine, împodobite și străvedii, încât ți se par horbotă de Brabant lucrată în marmoră, — numai atunci simțim puterea grozavă a aceluși timp, care a știut să stăpânească chiar piatră până într'atâta, încât de și una din cele mai tari materii, ea ți se arată ca un spectru însufletit și astfel este *espresia spiritualismului creștin*“. (Vezi la Gherea, Critic. t. II pag. 118 sq.)

Iată cum poate moralisă arta, dacă e pusă în serviciul moralei!

(Va urmă.)

Ioan Păcurariu.

La un Ideal . . .

Lumea 'n care ai trăit
Nu te a știut prețui;
Românii nu știu ce-ai avut,
Copiii nu știu ce ai pierdut,
Nu te-au știut iubi.

O mângăe-ne, fii cu noi,
Îndreaptă-ne spre bine:
„Copiii mei tot pentru voi“
Nimica pentru mine“.

În valurile vieții.

În valurile vieții,
Acum ca și 'n trecut,
Tu n'ai decât un sprijin,
O prietină și-un scut:

E lira, dai în strună,
Mai tare mai încet,
Tu inimă nebună
Ai devenit --- --- --- flașnet.

Maiu 1903.

Maria Cunțanu

A l m e i u n a .

(Roman din orient.)

(Fine.)

Pandu începuse să se reculegă și după câteva momente zise:

— Să ne iubim, dar nimeni să nu ne știe.

— Da, ai dreptate, trebuie să plec... se poate întâmplă să sosească mama și surioara; ca o creștină doresc să le îmbrățișez și ele aș vrea să fie cele dintâi care să-mi zică: Magdalena.

Almeiuna întinse din nou brațele și-l atrase spre sinu-i voluptos.

— De mâne încolo voiți să văsi palatul lui Rifat pașa, unde nu me voiți mai întoarce; iți voiți scrie prin Hasan, unde me voiți instala; până atunci pregătește pe mama și pe surioara de cunoștința noastră și de ce vei mai crede de cuviință.

Terminând, Almeiuna eși repede în curte, sui în cupeu, salută cu zimbetul pe buze pe Pandu și se aședă în fund.

Hasan făcuse un semn din biciul cailor, cari porniră în trapul lor candelat. Când cupeul eși din ulicioară, Maria și Fani se apropiară de locuință.

Vecinele le arătară în grabă că o doamnă intr' un cupeu elegant le-a vizitat — și le întrebă:

Cine eră, ce căută, înse ele nu știură să răspundă nimic la întrebările lor. Mama și sora întrebând pe Pandu de cele ce au auzit, acesta răspunse scurt: Caută nu știu pe cine... și i-am dat lămuriri că nu locuiește în eximerar...

Despre Almeiuna și ce s'a petrecut în lipsa lor n'a pomenit nimic. Caută înse cu tot nadinsul să rămâie singur; doriă să nu mai vadă și să nu audă nimic, ca să-și poată prelungi în tihnă senzațiunile simțite în apropierea Almeiunei. Liniștea și singurătatea îi convenia de minune...

„În mintea lui și-o reproducea clară, căci acum se convinsese cătu-i de frumoasă, ce ochi dulci avea ea, ce gură mică, ce însemnau acele gropițe în obraz când plângea sau zimbăia; acum ar fi dorit să nu se mai fi curmat acele clipe de adineaurea, că tot mai dulce eră atunci — decât acum când și-o reproducea în pervazul minții.

Fixând privirile într'un colț, își zise:

— A... da, se va boteză, va mai veni, o voi recomanda și o voi chema Magdalena.

„I voi spune mamei că e Magdalena care m'a scăpat într'o seară din mâna patrulei, dându-mi felinar și servitorul ei de m'a condus până acasă; dar am tăcut, căci voiam să ve fac surprisă prin chiar visita Magdalenei... Pe urmă? repeți el în firul gândurilor sale: amândoi ne vom iubi.

IV

În palatul lui Rifat Pașa, singur Hasan se mai află. Rifat Pașa eră dus de o săptămână la Constantinopol în afaceri oficiale.

Negrul ședea pe pagrul porților celor mari de mai multă vreme gânditor.

Almeiuna i spusese că va veni, când soarele va fi scăpătat și că se va muta de aici sub cel mai deseversit mister.

Hasan eră gânditor și trist ca un câne credincios care-ș perde stăpânul.

La ce se gândia el? La patria lui cu negrele-i pustiuri poate?

Nu fusese nică odată trist în viața lui... I venia să plângă și nu putea, de aceea își frângea degetele de ciudă.

Negrul fusese vesel în toată viața lui, și pururi a zimbit printre dinții sei albi ca sideful.

Din pragul porților se uită pe sus cum niște cocori sbura în zare croncănind. Unde s'or fi ducând acele paseri în șir? își zise el și mintea-i sbura prin pustiurile Africei.

I se părea că vede Nilul albastru isbind o lature a piramidei lui Cheops; apoi se făcea că vrea să atingă cu ochii înălțimea piramidei, care se perde în zarea albastră; călătoria cu gândul până la templul din Karnae; vedea sfinxii și i se părea că merge pe urma caravelor de cămile, însoțind pe ai sei la vânătoare, că aude cornul dând alarmă și mintea lui străbătea cărările unei copilării sălbatice; atunci se desenă pe buza lui neagră acel zimbet dulos de dorul țării sale.

Și Hasan se perduse în contemplare așchetică, până ce cocorii au dispărut în zare, ducând în pustiurile Nubiei dorul sfânt, dorul de țară al lui Hasan. — Și din ochii lui de foc schintea o lacrimă ardătoare, care s'a oprit printre gene, și i muia globii, fără să alunece pe negrii lui obrazi.

Dar de-odată tresări ca din vis, se sculă în picioare și se pregăti de temenea, căci cineva se apropiă de el.

— Să trăești mulți ani fericiți, stăpâne, zise el

închinându-se înaintea aceuia pe care-l numise stăpân.

Noul sosit purta haîne de generalisim; pe peptul lui străluciau mai multe decorații. Statura i eră naltă; de și avea barba albă și rară în fire, totuși din ochii lui verzi și mică isvoriau schintea.

Hasan se grăbi să-i ia de pe urmeri mantaua apoi stăpânul pași pragul porților grav și măreț.

— Ce face Almeiuna?

Negrul pangăni.

Rifat Pașa stată pe loc, lovi cu piciorul pământul, apoi strigă înspăimântător:

— Unde-i Almeiuna, ticălosule, sau te sdrobesc?

Negrul cădu în genuchi.

— Nu știu... nu știu... iartă-me... va veni în curând, așa mi-a spus.

— Feară ticăloasă!... Astfel îți faci tu datoria? Nu șieai că răspunzi cu capul tei chiar de lipsa ei momentană? Unde s'a dus Almeiuna?

— Nu știu, Allah mi-e martor, nu știu, me poți omori chiar; răbdare înse, de voești și Almeiuna va veni.

Pașa simți tot sângele seu sudic revoltându-se prin vine; părea că furia tinereței sale încearcă pentru cea din urmă oară să ajungă culmea ei; ar fi fost în stare să sfășie pe negrul care sta ghemuit la picioarele sale, dar nu voia să-și verse sălbătăcia furiei sale, decât asupra aceleia care-l înșelase, de aceea se stăpâni pentru un moment, dar furia lui creșcea și sângele i clocoția prin vine.

El să fie înșelat? El trădat de către o favorită? Almeiuna să-l înșele, aceea, lângă care și-a simțit tinerețea în floare? Pașa ar fi vrut să pue mâna pe stilet, să alerge prin tot orașul, prin lumea întreagă, să-l înfigă în peptul trădătoarei. De ce nu m'a înșelat alta și tocmai Almeiuna, murmură printre buze. Apoi lui Hasan:

— De nu se va înapoia, vei răspunde cu capul tei feară nubiană... și se depărtă de negru cu scârbă suind scările în al doilea cat.

Hasan veni pe urma lui umil și sficios.

— Afară! nu te pot suferi aici, jos! răcni pașa.

Negrul scobori scările sdrobot de durere.

Rifat pașa începă să se plimbe prin salon făcând niște pași mari și smulgându-și perii barbei...

— O voi ucide ca pe o viperă, care me mușcă.

„Ah! cu cine me poate trăda! L-aș pune în țapă pe acel ticălos — iar pe ea o voi strivi-o sub picioare.

Sună clopoțelul. Hasan fu repede sus.

— Cine a venit în lipsa mea?

— Nimeni, stăpâne.

— Dar de nu-mi vei spune adevărul?

— Să me tai, stăpâne.

— Du-te spre seraiu și adu-mi pe Almeiuna de unde ai ști, de unde nu, să ști că te ucid.

Hasan dispără, iar Rifat se mai plimbă nervos prin salon până ce obosi și luă un scaun de se aședă în dreptul unei ferești, prin care se putea vedea lungul străzii Malekseiz.

Ultimele raze ale soarelui mai saluta pământul. Stradele Monastirului și mai cu seamă cele prin care locuiesc musulmanii, sunt veșnic tăcute și pustii. Arare-ori se aude huruitul unei trăsuri.

Pe stradă eră liniștit și nică un trecător nu se zăria.

Pașa își ținti privirile de-a lungul stradei, prin

geamul ferestrei celei prinse cu grătar. În depărtare auzi ceva care se apropia din ce în ce, până când distinse că o trăsură se opri în dreptul porții palatului și dintr'însa se dete jos o doamnă investmântată în costum european.

Hasan nu eră aici să o aviseze că Rifat pașa eră sus.

Dênsa păși pragul porții, incredințată că numai Hasan poate să fie și altul nimeni.

Sui svelță scările apoi deschise ușa salonului.

— Așá... tu ești! Ce fel, nu te mai comfurmezi ordinului religiunei lui Mamomet?! Ți-ai lăpădat feregeaua?...

Almeiuna, căci ea eră, la vederea lui făcù un pas înapoi, 1-aruncă o privire plină de dispreț, apoi urmă:

— Nu me tem decât de Dzeu creștinilor: numai el me poate pedepsi.

uimitoare făcù să dispară feru-i lucitor sub talia care apără pieptul tinerei femei.

— Moarte ție trădătoare și nelegiuită, esclamă el fulgerând din salon afară.

— Ah!... suspină Almeiuna, se rostogoli pe covor și îngână: Paule... Hasane...

Rifat Pașa se perdù prin alea pomilor fructiferi, iar Hasan care tocmai atunci sosise și auzise de jos țipătul Almeiunei, sui cu repeđicune la locul crimei.

La vederea Almeiunei rostogolite pe jos, începù să-și smulgă perii cei creți și să-și tragă pumni în pept; se apropia de frumosul ei cap și observă că din când în când mai clipiá din gene.

Deschise pentru cea din urmă oară, ochii ei mari și frumoși, se uită lung la Hasan și pronunță strins de tot: Spune lui Paul că am murit pentru el... Iubirea lui... m'a nimicit... Îngrijește-te... Ha-

Cele patru anotimpuri

— Ce fel? îndrăsnești să me înșeli, nemernico?

— Te-ai înșelat singur, Pașám, eú mî-am făcut dreptatea; amurgul nu se poate întélni cu resăritul; acest adevér, sper să-l înțelegi și dta.

— Ce vorbești tu, nenorit-o, strigă Rifat pașa, nebun de turbare.

— Nu-ți vorbesc decât adevérul. Astăzi am părăsit religia lui Mahomet și împreună cu ea tot alcotmanul Pașám.

„Voesc să trăesc într'un bordeiu pustiu și sărac, înse să fac parte din societatea unor oameni civilizați și cu moravuri blânde și alese, căci moravurile voastre sînt sêlbatice și nelegiuite.

— A... nelegiuit-o, răcni Rifat, năpustindu-se cu stiletul asupra ei.

— Nu mi-e frică, mai bine prefer moartea decât zidită de vie și sclavă pasiunilor voastre.

Furiosul pașá ridică stiletul și cu o repeđicune

sane, să fiú înmormântată la cimitirul creștin... la Dovlegie... roagă pe Paul... să... vie acolo să... me vadă...

Apoi pleopele dulci i se închiseră și ea tăcù pentru toți vecii...

V

În cimitirul Dovlegie, cimitir al creștinilor cu dare de mână, unde cucii și pupázile pentru iintția oară își fac adorițiunea, unde privighitorile dolnesc noaptea întreagă cântece de jale, unde Dragolu isbindu-se necontentit de zidul înalt al cimitirului, povestește legenda morților martiri, vine un tinér în toate serile de se așeadă pe peatra unui mormént și după ce pune un mánuchiú de flori în ferestruța morméntului și șterge lacrămile cu batista, scoate un carnet și scrie mereú, scrie.

Ce o fi scriind?

Groparii de câte-ori îl ved, se vestesc între ei:

— Vine Pandu la morméntul Almeiunei.

Petru Vulcan.

Soacra și doctorii.

— Anecdota. —

*Intr'o vreme, spun bătrânii,**Că 'ntr'un târg s'ar fi 'ntemplat**Că s'a bolnăvit o soacră,**Dar bolnavă reu, la pat.**Iară ginerele bietul,**Haide doctori, doctorii,**Fuge pe la spițerii;**De nimică nu-și mai vede,**Tot pe-acasă mai mult șede,**Șede 'ntr'una 'ngândurat,**Nedormit și nemâncat,**Prăpădit de supărat,**Până când, din întemplant,**La el vine-un oare-care,**Unul care cât șieca,**Tot soacră bolnavă-avea.*— *Ei, ce faci? Ce-ți face soacra?**Zice-al nostru către el.**Pățim amândouă la fel . . .*— *Ba, eă nu, răspunde cel-lalt,**Nu mai paț așa de reu,**Că pe soacra mea, sărmana,**A țertat-o Dumnezeu.*— *Cum se poate? 'ntreabă-al nostru,**A murit?! . . .**O-ho! Murit! . . .**Am adus ca azi un doctor**Și 'n trei zile-o am isprăvit.*— *Ti-ti-ti! . . . mai zice-al nostru,**Ce noroc, me rog, pe tine!**Și eă, uite, patru doctori**Șt-acum pare că-ți mai bine!**Și mai doctorii, măi frate,**Câte sticle i-am mai dat! . . .*— *Da, mă-ai dat, răspunde soacra,**Dar eă veți nu le-am luat.*

Februarie 1903.

Th. D. Speranția.

Din viața unui sat danez.

Doze țări ale Europei, Danemarca și Norvegia, sunt des numite țările sau regatele țărănești.

Și într'adevăr, atât în Danemarca, cât și în Norvegia, se simte din ce în ce mai statornic înriurirea hotăritoare a țărănimii în afacerile economico-sociale și politice ale acestor țări. Munca țeranului scandinav, nevoile lui, dorințele lui, într'un cuvânt interesele lui materiale și culturale-morale au devenit osia impregiurului căreia se mișcă viața socială și politică a regatelor nordice. Călătorind prin Danemarca te simți imediat și pretutindenii în țara micului agricultor.

Pretutindenii veți numai și numai proprietăți

mică, dar cât de bine organizate, cu câtă pricepere și stăruință cultivate! Printre ele drumuri sătești drepte, bine șoseluite și foarte bine întreținute, cu șiruri de pomi roditori pe margini— îți inchipuești că te preumbli printr'o grădină fără hotar. Impregiur ori unde îți arunci ochii, veți înotând în verdeață sate dese și populate, deasupra cărora se ridică albe ca zăpada clopotnițele bisericilor sătești.

Parochia daneză constituie o comunitate liberă și neatârnată în privirea tuturor intereselor vieții sale. În capul parochiei se găsește preotul — „păstorul”, — danezii fiind mai toți de religiunea protestantă. Acest păstor este ales de sătenii parochiei și plătit de ei și este de obicei cea mai de frunte persoană a satului. El este prietenul, sfătuitorul, apărătorul moral al parochienilor săi. Având întotdeauna și el o moșioară condusă admirabil, în care nu lipsesc grădini de pomi și zarzavaturi, lăptării etc., el dă pildă sătenilor săi de cum trebuie să îngrijească moșii lor.

Al doilea fruntaș al satului danez este judecătorul satului, care de asemenea se alege de sătenii ca și toți funcționarii comunalii. Judecătorul comunal este totdeauna un om cult, un jurist, care a terminat facultatea de drept și a luat această modestă slujbă numai pentru binele poporului său. Toți au încredere în el, căci își face serviciul cu conștiință; totuși sătenii controlează din când în când modul cum el își îndeplinește datoriile sale și sunt casuri când ei protestează, — dacă judecătorul a greșit cumva, — discută cu el hotăririle, îl povățuiesc și de multe ori convins de dreptatea sfatului sătenilor, judecătorul schimbă hotăririle sale spre binele tuturor.

Pe lângă preot și judecător, mai în fiecare sat danez, — cu excepțiuni foarte rare, — găsim și pe al treilea om cult, ce servește țărănimea prin știința și munca lui. Acesta este medicul. Are datorie grea de îndeplinit și de obicei mult de lucru, căci în Danemarca nimeni nu se lecuiește singur, — mai cu seamă cu descânțece și leacuri proaste, — nu sunt acolo nici babe ce lecuiesc lumea și nici vrăjitoare sau vrăjitori. În casuri de noroc, săteanul danez chiamă pe medic și se svătuește mereu cu dânsul despre sănătatea sa și a familiei sale. Medicul este vecinic chemat undeva, aleargă ziua și noaptea, conduce de asemenea farmacia comunei, spitalul satului și este capul serviciului igienic comunal, având a îngriji de executarea și aplicarea legilor și dispozițiilor sanitare privitoare la igiena publică rurală. Pe lângă medicul satului funcționează încă și moașe, agenți sanitari, (felceri) vaccinatori, cari lucrează și ei cu rivnă și cu pricepere pentru binele consătenilor lor.

Săteanul danez știe a prețui cunoștințele și munca medicului; persoana lui este stimată și iubită de toți. Ziua lui de naștere sau alte serbători ale lui casnice sunt mai totdeauna serbătorite de satul întreg.

În aceste ocazii, casa lui se împodobește cu verdeață și flori, mare și mic aleargă pentru a-l felicita și de cuseară corul sătesc și muzica satului îi cântă înaintea casei. Dacă face o petrecere, toți sătenii iaș parte bucuroși și medicul iarăș bucuros îi primește cu dragă inimă pe toți, socotindu-l ca prietini săi cei mai scumpi. Și este firească această iubire a sătenilor danezi pentru medicii rurali, căci acești oameni sunt într'adevăr, prietini cei buni, cei devotați, cei sinceri ai țărănimii daneze. Nu se potomenesc în Danemarca casuri, ca să fie vre-un me-

dic brusc cu cineva, să ia oamenii peste picior sau să fie neglijent în căutarea bolnavului. În Danemarca există tocmă un lucru mare și acesta este *stima demnității omenești în fie-care om*; nimeni nu-și permite acolo a batjocori pe altul, fiind că este mai puțin cult sau mai sărac.

N'am vorbit încă de școala sătească daneză.

Învățătorul este al patrulea om cult pe care-l găsim în Danemarca în fie-care sătuleț. Unit cu parocul, judecătorul, doctorul, cu consilierii comunali și cu fruntașii satului lucrează pe capete pentru binele satului seü. Pe toți acești oameni, care muncesc din răspuțeri și se iubesc între ei ca frații, îi însuflețește un singur gând: îmbunătățirea stării materiale, intelectuale și morale a poporului danez. Această asociere a muncii oamenilor culti cu interesele poporului, asociere *conștientă și sinceră* la amândouă elementele asociate, această bună înțelegere a inteligenței profesionale daneze cu țărănimea, care constituie sorta economică de căpățenie a țării, aceasta este *adeverata și marea putere a miciei Danemărci!*

Să ne apropiem înse de școala rurală daneză. De obicei este clădirea cea mai de frunte a satului, o casă mare cu două caturi, bine zidită și întreținută, este încongiurată de grădini, de pomi, de zarzavaturi și de flori și are și pământuri de experiențe agricole școlare. Jos găsim trei clase vaste, luminoase, bine aerisite, iar cea de a patra încăpere este sala de gimnastică cu toate aparatele necesare. Clasele nu fac impresia unor camere neplăcute, unde copitul intră cu frică și cu silă, din contra în ferestre se găsesc borcănase cu fel de fel de flori, pe pereți de giur împregiur, hărți geografice, tablouri din istoria țării, portretele oamenilor mari ai Danemarcei, modele de gips pentru lecții de desen, plante uscate, cutii cu insecte, cu un cuvânt un întreg mic muzeu local. În dulapuri stau frumos așezate aparatele și instrumentele de fizică ale școlii și cele necesare pentru noțiuni de chimie. În sfârșit nu lipsește nicăiri o bibliotecă școlară și sătească cu cărți cât se poate de bine alese.

Programul școlii este destul de vast, înse practic și are drept scop să facă din copilul săteanului danez *un bun agricultor și un cetățean conștient*. Pe lângă citire, scriere, socoteală, religie, desen, gimnastică, cânt și muzică instrumentală, elevul școlii rurale daneze învață geografie, istorie, științe naturale și agricultură, *drept civil și criminal*, drept constituțional, legile și instituțiunile țării etc. etc.

Tinerul sătean danez, care termină școala rurală, n'are o cultură vastă, înse în ceea ce-i trebuie pentru viața zilnică este bine pregătit. De altcum după eșirea din școală are de obicei și multe datorii de îndeplinit!

Tinerul danez, dacă este cel mai mare din familie, moștenește singur toată averea părinților seü și este dator a lucra moșia părintească; după legile daneze, moștenește numai fiul cel mai în vârstă, iar ceilalți copii sunt siliți să plece în lume spre a-și câștiga viața. Poate că acest lucru nu este drept, dar numai astfel s'a putut pune stavilă parcelării (impărțirei) prea pronunțate a pământurilor țărănești, care ar fi adus în urmă sărăcia și ar fi sdruncinat economic școala țara.

Mai departe, danezul ajuns în vârstă de 25 de ani, devine matur politicește, adică are dreptul de a

fi alegător și ales. Pentru aceasta din urmă înse, el trebuie să cunoască legile și instituțiunile țării, trebuie să priceapă interesele și nevoile ei, trebuie să știe să apere ceea ce este bun și să lupte cu succes contra reului, care amenință interesele poporului; altfel nu poate să facă nimic. *În genere oamenii nepregătiți, cei molaticți sau fără pricepere, n'au mai de loc trecere în Danemarca.*

Sunt atâtea de spus despre Danemarca și vom mai spune altă-dată, când mai cu seamă vom vorbi despre tovărășiile țărănești ale acestei țări. De data asta vom aminti încă un lucru, de care se vor miră mulți, anume, că în Danemarca, a cărei populațiune nu este decât de 2 $\frac{1}{2}$ milioane locuitori, există *peste 300 ziare țărănești*. Majoritatea lor sunt *publicațiuni săptămânale locale*, mici și eține. Se tipăresc de obicei de la 300—500 de exemplare, cu litere mari, citețe. Ziarul se publică în orașul cel mai apropiat și de acolo ajunge la abonați prin poșta rurală foarte bine organizată în Danemarca. În astfel de ziare găsim întâmplări și noutăți din parochia sau regiunea pentru care este destinat ziarul, știri politice interne și externe, povestiri istorice, nuvele, articole economice, agronomice etc., se comunică prețul cerealelor și alte date comerciale și industriale însemnate prin importanța sa prin interesul lor pentru sătean. În sfârșit printre anunțuri găsim înștiințarea cutăruia sau cutăruia țeran, că i s'a născut un copil, că-și mărită o fată, că i-a murit cineva din familie, mai departe felicitări, mulțămiri învățătorului sau medicului, propuneri de vândări sau cumpărări, anunțuri de slujbe, liste de subscripții pentru cumpărări în comun de mașini agricole, semințe etc. etc.

Afară de aceste gazete țărănești locale, sunt în Danemarca și ziare mari poporane, care au mulți abonați, căci în această țară a luminei nu-i țeran care să n'aibă gazeta lui, pe care o citește regulat și o citește cu drag.

Aceasta-i țara Danemarcei, de la care multe lucruri bune putem învăța noi Români de pretutindenii.

Dum. Brezulescu

student al universității din București

H a z.

Ce ție cu copiii! Un băețas a audit că Eva s'a născut dintr'o coastă a lui Adam.

Într'o zi aleargă la mă-sa și arătându-i cu degetul coasta, îi spune:

— Mamă, pe mine me doare asă de tare aici; mi se pare c'o să capăt o femeie!

La divorț: — Ce copii drăguți! Sunt ai dvoastre, doamnă?

— Nu știu până acum. Tribunalul n'a hotărît încă.

— Salomon, tu ai luat acum zestrea cea mare; împrumută-me și pe mine cu 10.000 de lei. Am promis lui gineri-mi că-i dau 20.000 de lei și-mi lipsesc 10.000 de lei.

— Prostule! Când fuguduești 20.000, nu se dă decât 10.000.

— Apoi da; tocmăi aste 10.000 de lei îmi lipsesc!

Insula Șerpilor.

Am plecat dimineața, de la Sulina, cu o luntre spre largul mării, ca să ved Insula Șerpilor. Șeieam că n'am să ved decât o insulă pustie, plină de stânci și de șerpî, nelocuită și inspăimântătoare; dar după cum aleargă copilul după basme și arătări ale fantasiei, așa me munciă pe mine dorul să ved acest petec de pământ din mijlocul mării. Odată, pe vremea când lumea mai credea în zei și minuni cerești, acest ostrov se numia Levce și era plin de minuni și frumuseți, precum e astăzi plin de burueni și de șerpî grozavi ce se tăvălesc cu miile pe stâncile arse de soare. Pe-acest ostrov a fost un templu vestit al eroului — iar după moarte, Zeu-Ahile, — și corăbiile grecești veniau de pretutindenă cu daruri, la acest templu, de pretutindenă s'adunau adoratorii lui Ahile, ca să-l vadă și să-l audă și să fie o noapte oaspeti ai celui mai mare erou pe care l-au avut Grecii.

Sprintenul de picioare erou, Ahile măniosul, care a dat prilej nemuritorului Homer să scrie cea mai frumoasă poezie a veacurilor, Iliada, Ahile, pe lângă care s'au învățat toate legendele grecești de pe timpul formării statelor din Eliada, și de a cărui spaime au tremurat țărmoșii asiatici și mai ales puternicul regat al Dardanilor. Acest Ahile a avut cel mai vestit al seii templu pe o insulă care este a noastră astăzi, a Românilor.

Vântul șueră cumplit împregiurul acestei insule, când se pornește de-a lungul mării, pe vremea senină. Printre crăpăturile de stânci, el cântă ca un fel de plângere jalnică; sfâșiat de colțurile stâncilor, el pare că țipă de durere și apoi par' că ride cu hobot nebun când scapă de stânci și-o rupe la fugă pe larga mare. Am audit acest vânt, al vremei senine, și într'adevăr m'a cuprins o spaime și o groază oare-cum religioasă și mi-a trecut un fior prin suflet. Cum o fi cântând vântul, nu când adie, ci când bate cu mânia sa pe câtă o adună de pe atâta larg de mare? Cum o fi cântând el pe vreme de furtună, noaptea, când își sfășie trupul între aceste ascuțite sghiaburi și colțuri de stânci posomorite? Eă n'aș vrea să fiu acolo, pe o noapte întunecoasă, cu ploae ce biciușce suprafața mării, cu urlete de vânt, cu fulgere ce se prăvălesc p'acele stânci ca niște șerpî uriași de foc, cu toată furia de valuri ale acelei mări pe care tocmai pentru reutatea furtunilor ei au numit-o oamenii Neagră. Să te arunce valurile acolo, și să petreacă sub stâncile insulei o noapte cu furtună, știindu-te într'un iad de șerpî ce se urcă unul peste altul, câte doi, câte zece, câte-o sută, încât faci clăi ce se mișcă leneș și 'n dreapta și în stânga.

Pe insulă eu n'am fost. Am ramas la poalele ei, pe-o stâncă și n'am îndrăsnit să-mi fac drum printre atâta mulțime de șerpî. Nu știu dacă se mai ved ceva ruine de templu ori de ziduri pe insulă,

ceva urme de frumusețile pe cari le-a avut insula pe când se numia Levce. Spun scriitorii, că pe insulă erau păduri sfinte, locuințe, și 'n mijloc un templu frumos. De șerpî inșe nu pomenesc. Se vede, că pe atunci nu erau: s'au adunat la largul mării numai după ce insula a rămas pustie. Dar, după cum citesc și aud, insula e numai stânci și loc neroditor fără apă. Cum au putut atunci pe Levce să trăiască oamenii, cum au putut crește păduri? Ori poate ostrovul cum e astăzi nu e tot acel vechiu, e schimbat prin vr'un cutremur de pământ, e înecat de valuri pe partea cea ce-a fost roditoare?

Vântul inșe plânge și ride, cântă și urlă tot așa, ca și în vremurile vechi. Când l-am audit, mi-am explicat numai decât vorbele pe cari le spun scriitorii vechi, că într'acest ostrov noaptea se aud plângerile lui Ahile, se aud risetele lui și une-ori grozave șgomote de arme și zurăituri de zale și de scuturi. Într'adevăr, vântul îți lasă impresia că aud în interiorul insulei risete și plângeri, vuet de oști și nechezări de cai, răgnete de fiară și țipete de oameni ce cer ajutor și un amestec de vaețe de femei și de copii.

Se înțelege, îți trebuie puțină fantasmă, ca să le aud pe toate și să le deslușești — căci toate sînt numai feluritele glasuri ale șueratului de vânt printre stânci și peste crestele despicate ale lor. Iar Grecii au avut multă fantasmă, și le-au audit pe toate așa cum le spun scriitorii. Șueratul vântului e înfloritor chiar și numai prin coșurile casei și pare plâns de om ce moare, dar în mijlocul mării prin atâtea stânci și cu puterea ce-o are acolo în nemărginirea mării! Mai ales noaptea.

Cei ce ajungeau la malurile Levcei, erau siliți să petreacă acolo o noapte, și nu în corabie, ci pe luntre, și trebuiau în zori să cerceteze o criptă a zeului Ahile, ce sta mai de vale lângă mal. Apoi, dacă nu voiau să vadă și templul cel mare, puteau plecă. Aceștia, și toți câți treceau noaptea pe lângă Levce, audiau de pe insulă o musică îngrozitoare și stîrnitoare de uimire, audiau furioase nechezări de cai, șgomote de scuturi și de alte unelte războinice. Mulți spun, că ar fi vedut, în bătaia lunii, pe însuș Ahile, pe creștetul unei stânci, în chip de flăcău tînăr și nespus de frumos, îmbrăcat în zale, cu coif și scut, și jucând jocuri eroice. Nică o corabie nu putea trece pe lângă Levce, fără să nu aducă jertfă lui Ahile; celor ce ajungeau acolo, li se arată zeul în vis și le arată liman îndemănatec unde să-și lege corabia. La malul ostrovului era și un oracol al lui Ahile, care profetia corăbierilor cum are să le fie drumul. Ca plată, corăbierii dedeau o oae, o capră, un porc ori o vacă, după cum aveau pe corabie. Animalul hotărît jertfei intră de sine, nemănat de om, în capîștea zeului și de acolo nu mai eșia.

Am scris mai sus, că ostrovul nu mai este cum a fost, că a fost acoperit de ape. Iată o legendă veche, care ni se pare că spune despre acest lucru. A mazoanele — femei care nu voiau să știe de bărbați și vecinic purtau răsboale, pe cal fără șea — au fost bătute de Ahile la Troia, când venise ori să ajute Troienilor ori să se bată de capul lor când cu Troienii când cu Grecii. Ele de ciudă, după moartea lui Ahile, au venit pe corăbiile la Levce și au poruncit oamenilor să taie pădurile de pe lângă templu și să strice templul. Topoarele inșe săriau îndărăt și loviau pe tăetori în cap, omorindu-i.

Amazoanele, vedând aceasta, au dat pîntenii cailor și s'au repedit spre templu. Atunci se arată Ahile și se uită la ele cu niște ochi așa de grozavi, încât caii s'au înspălmîntat, au trîntit amazoanele, le-au călcat în picioare, le-au sfâșiat cu dinții și apoi le mîncară oasele și carnea. Apoi, cu nespusă turbare, au început să alerge de-alungul și de-alatul insulei, pînă au ajuns pe vîrfurile unui munte ce eră aproape de mare, de unde pîrîndu-li-se marea liniștită a fi un cîmp neted sub picioarele lor, au alergat la vale și s'au înecat în mare. Veni apoi o groznică furtună, care a făcut să se isbească una de alta luntrele amazoanelor cu așa mînie, încât pîrea că poartă rîsboi între ele, și toate s'au prăpădit.

Spîrturile lor au fost aduse de mare pînă lângă templu unde erau și cadavrele amazoanelor. Atunci Ahile, ca să curățe locul, a umflat marea așa de mult încât s'a vîrsat peste insulă și a curățit-o de cadavre și de luntre.

În legenda aceasta e vorba de tăierea copacilor, de revîrsarea mării peste insulă. Poate sînt aduceri aminte de adevărata despădurire a insulei și de peirea unei părți a ei sub mare. Se vorbește și de un munte. Unde e astăzi? Poate că Insula Șerpilor de azi e numai vîrfurile aceluia munte, și toată insula Levce cu templul lui Ahile, cu pădurile, cu locuințele de pe ea, s'a scufundat sub apă.

Un detaliu interesant dă un scriitor vechiu despre Homer. Zice, că poetul care a cîntat așa de frumos pe Ahil, ar fi voit să știe pe cine a cîntat. Un oracol i-a spus să meargă la Levce, să păstorească oile pe lângă templul lui Ahile, și Ahile i se va arăta. Homer a venit la Levce, și într'adevăr Ahile i s'a arătat, dar de lumina cea multă ce-l înconjură, poetul Homer a orbit și a rămas orb.

Îată, că pe Levce se pomenesc și turme de oi, ceea ce ne-ar dovedi că ostrovul eră bogat în pășuni. De n'ar fi fost, nu s'ar povestit Păduri, temple, turme de oi, pe unde astăzi sînt numai piatră și piatră, Ahile și poetul Homer pe unde astăzi sînt numai șerpi negri ce se încălțesc la soare pe o insulă pustie.

Insula Șerpilor, vechia Levce, este astăzi pămînt românesc. Și ne putem și noi lăuda, că pe pămîntul nostru a căutat refugiu după moarte cel mai mare eroiu al Grecilor, și că poetul poezilor, Homer, a păstorit oi pe pămînt românesc.

Martie 1903.

G. Coșbuc.

Episcopul dr. Demetriu Radu.

— La portretul din nr. acesta. —

Diecesa gr. cat. a Orășii-mari are zile de bucurie, căci Provedința dumnezeiască îi trimite în scaunul episcopesc veduvit pe bărbatul doririlor, pe Pr. Ssa episcopul dr. Demetriu Radu de la Lugoj.

Drept expresiune a acestei bucurii, ne grăbim să punem acuma în capul revistei noastre portretul său, pe care îl însoțim aici cu următoarele date biografice.

Episcopul dr. *Demetriu Radu* s'a născut în Ufalău lângă Aiud, la 7 novembre 1861. Studiile primare le-a făcut în Aiud, cele gimnasiale la Blaș, filosofia și teologia la Roma în colegiul urban de

Propaganda fide, distingîndu-se la o discuțiune publică ținută în prezența Papei, încat i s'a acordat o medalie de aur. A făcut doctoratul din filosofie și teologie. La 20 iulie 1885 a fost sfințit preot la Roma de arhiepiscopul grecesc Ștefan Ștefanopoli.

Intorcîndu-se în patrie, după ce petrecu cîtva timp în oficiul arhidieceșan, fu trimis la București în calitate de preot al Romînilor greco-catolice de acolo. Arhiepiscopul Palma l-a numit profesor de teologia dogmatică, filosofie și literatură română la seminarul catolic, mai apoi rector al acestui seminar. Aici, în catedrala catolică, timp de zece ani a ținut multe predici în limba română, ascultate de multă și distinsă lume. În timpul acesta, la 1891, arhiepiscopul Costa l-a numit protopop onorar, iar mitropolitul Vancea asesor consistorial. Apoi arhiepiscopul Zardetti l-a numit econom și procurator al întregii diecese de București.

Într'aceste deveni vacant scaunul episcopesc din Lugoj. Tinerul preot Radu, care prin distinsele sale calități s'a atras așteptarea unui cerc mare și înalt, fu presintat prin ministrul plenipotențiar austro-ungar bucureșean de atunci Goluchowsky Majestații Sale împăratului și regelui Francisc Iosif cu ocazia petrecerii sale în București. Resultatul acestei presintări fu numirea sa de episcop la Lugoj în 22 novembre 1896.

Instalat la 16 mai 1897 în Lugoj, din capul locului s'a arătat un destoinic cap bisericesc, care s'a condus diecesa cu tact și multă sirguintă. Îndată în primul an a cumpărat lângă reședința episcopescă o casă spațioasă pentru convictul tinerilor gr. oat. români din diecesa Lugojului; apoi a făcut dispoziții pentru sporirea fondului aceluia convict; în urmă s'a mărit și reședința, pentru care a obținut un ajutor însemnat și de la guvern. Cât timp a stat în fruntea dieceșii Lugojului, a stăruit necontent pentru înaintarea aceleia pe toate terenele, îndemnând pe toți la lucru și muncind însuș.

Episcopul Radu este un bărbat de cultură superioară, un om de știință, orator escelent, un muncitor neobosit și Român zelos.

Talentul, rîvna sa de lucru, vor găsi în noua sa diecesă nu numai teren mai vast, dar totodată și mijloace mai abundante spre a putea lucra.

Dumnezeu să-l ajute!

Gronica modei.

Bună ziua primăvară, zice drăgălașa și cocheta modă acestui anotimp, care vine cu rose-vii, cu rîndunele, cu floarea paștelui, cu liliac și miosot.

Aleargă curioase prin prăvălii cochetele spre a-și alege culorile cu cari le vin bine, stofele, cordelele, garniturele, pasmanteriele, velurile cele mai vapoase și mai străveșii spre a se muia și a rîsar dintre dîsenle ca nimfele și națadele din mijlocul spumelor!

Șoptirea tuturor este moda. Preocuparea dsoarelor sglobii, a femeilor vîrstnice și serioase, a bătrînelor chiar, este moda.

Bărbaiții și dîșii își tocesc cismele pe la croitorii pentru costume noue la modă, își fac niște capete la friser de nu-i mai recunoști, riscînd ori ce numai spre a fi la modă. Cu perfecțiunile și cu des-

coperirile noue și moda stă în raport direct. Odiñoară când făcea o roche de stofă cât de scumpă și cât de bună, nu risca nimic pentru că o purta o viață întreagă și-o puteai lăsa moștenire fără ca moda ei să se schimbe. De eșia ceva nou, trecea timp până să vină la noi, până să-i ia seama croitorul, până să-ți dea mâna să preschimbă; acum trenul aleargă repede din țară în țară și cu el moda. Până să-ți faci o rochie și s'o poți odată, de două ori, i-a eșit moda și tu rămâi *tumbatera*.

*

La modă sînt costumele negre de catifea, postav, vigoine camgar, satin, atlas, ori și ce stofă numai să fie neagră. Garnitura se face mai ales din dantele scumpe și cât de fine. Dantela engleză a ajuns foarte comună și aproape nici un obiect din casă nu se mai poate azi fără dantelă. Ea are poate prioritate pentru că este singura care se confecționează mai ușor.

Ultima modă este masa albă de pânză cât de subțire lino, batiste tulpan ș. a. la mijloc și giur impregiur dantele cât de late și cât de scumpe, iar sub ele căptușală sau o altă masă colorată de taftă de atlas, de pluș, de postav.

Biurourile de scris pot fi d'asupra de aceste stoffe, peste ele dantelă engleză, iar peste toate un geam gros de cristal.

Găsesc că acest biuroū este ceva prea femeesc, înse moda aceasta are poate și ea ceva bun: ideile burocratilor, legiștilor, compositorilor turnate p'asă lucruri delicate, vor isvorî mai limpezi, mai blânde, la adresa femeilor.

*

Costumele de primăvară mai toate sînt de postav gris sau bej, garnitura e tot de postav albastru și în față pe talie și la mâneci pasmanterie colorată. Forma cea mai nouă de foi este cutată de giur impregiurul unei bășci și centura se face pe pantece puțin șifonată. Foarte la modă sînt ciucurii de pasmanterie sau de jeu.

Pălăriile se poartă tot mari de pai sau de postav giur impregiur de struț cu musulină sau ghir-lante de flori de primăvară și egretă albă numită *egreta colonel*.

Rufele se fac din pânzeturile cele mai fine, de preferință este pânza albă care se ornează cu tot felul de dantele cât de fine și cât de scumpe. Se poartă dantelă rusă, engleză, valancienă, renașcerea, richelieu, mosaice venețiene, bruges, cu alte cuvinte tot felul de dantele bune veritabile, dar, fiind că acestea sînt prea costisitoare, se pot întrebuiță dantele mecanice de efect, printre cari se petrece panglică făcându-se funde ori pe unde trebuința cere.

Hăinutele copiilor sînt tot de postav colorat cât de simple croite, blusă și fustă cutată, înse peste blusă, gulere de dantelă cât de scumpă și cât de frumoasă.

S f a t.

Apă contra umezelii părului. Pentru a da puterea pielii capului, e bine să se fricționeze pielea seara și dimineața cu următoare compozițiune; alcool, 50 gr., esență de rosmarin 20 picături, esență de lavendera 10 picături, foi de laur 20 grame.

LITERATURĂ.

O comedie nouă. În Biblioteca Teatrală a Societății pentru crearea unui fond de teatru român, editată de librăria Ciurcu din Brașov, a apărut o nouă comedie originală într'un act: „Vacanții” de dna Maria Baiulescu. Piesa este nostimă și e potrivită pentru diletanți. Scena se petrece într'un oraș pe provincie din România. Trei bărbați, ale căror neveste petrec în vilegiatură la Noul lângă Brașov, usând de libertate sau după espresia lor, de „Vacanții”, fac chief cu lăutari. De odată sosește acasă nevasta unuia, care neprimind de la bărbatu-seu nici o înșeiințare, a fost foarte îngrijată și a grăbit să-l vadă. Găsindu-i în situația aceasta, s'a escat o scenă foarte penibilă și comică totodată. Prietenii și lăutarii au dispărut. Bărbatul, spăriat că va fi luat la trei parale, a scăpat înse deocamdată, căci dēnsa este ocupată cu pregătirile pentru primirea unei amice, care i-a spus că vine la ei cu trenul proxim. Când înse ea spune bărbatului numele amiceii sale, altă belea, căci aceea este tocmai domnișoara căreia dēnsul în vara trecută i-a făcut strașnic curte, spunându-i că este neinsurat. Dacă-l va recunoaște, e perdut. Deci se face răgușit, își pune ochilari, barba ș-a ras-o de mult. Amica sosește. Bărbatul răgușit și cu ochilari îi pare suspect. De aci scene comice. În cele din urmă ea îl recunoaște, dar nu-l tradează, ci numai îl încurcă. Amica spune nevestei lui, că se logodește cu un procuror și cere să le închirieze locuința în casa lor. Vine și logodnicul, care este un fost adorator al nevestei. Se înțelege cu doamna pentru chirie. Dar bărbatul, care a ascultat conversația lor, se aprinde de gelosie. De aici altă încurcătură. În sfârșit înse totul se descurcă. Părechia nouă se logodește și cortina cade. În piesă mai este un rol bun, al servitorului, scris cu umor natural. Prețul 40 bani.

Serbarea aniversării a 70-ea a dlui D. A. Sturdza. Zilele trecute a apărut la București un volum intitulat „Dimitrie A. Sturdza”, care conține istoricul serbării aranjate la București în 26 februarie v. an. c. la împlinirea vârstei de 70 ani a dlui D. A. Sturdza. În capul volumului se află o frumoasă ilustrație care reproduce statueta „Vigilanța” oferită dsale atunci de fruntașii partidului liberal. Urmează scrisoarea regelui Carol, felicitarea Academiei Române, a consiliului de administrație al creditului funciar, prinusul de recunoștință științifică presintat de câțiva profesori universitari și scriitori. Din publicațiunile următoare remarcăm două scrisori din tinerețele dlui D. A. Sturdza. Prima este o cerere adresată redacțiunilor de atunci spre a publică a doua, în care dsa scria la 1850, în etate de 17 ani: „Spre a deșteptă activitatea literaților noștri și a înlesni tipăritul lucrărilor lor privitoare la toate ramurile de cultură, s'a determinat a se da într'un șir de ani câte un premiu bărbaților ce ar produce în operatele lor ideile cele mai conforme cu adevărul, cu spiritul și necesitățile națiunii, precum și cu geniul și dorințele timpului. Începutul să se facă în obiectul limbei. Locul în care s'ar putea dejuceă operatele respective s'au scotit după toate impregiurările a fi cel mai nimerit Blajul. În comisiunea literară, ce se împuternicește prin aceasta a dejuceă elaboratele acele și a adjuceă premiul celui mai bun, sînt chemați și rugați următorii bărbați

ai națiunii: ca președinte dl canonic T. Cipariu, iar ca membrii dnl canonic. Alexi, F. Aaron, G. Barițiu, A. Hurmuzachi, A. T. Laurianu, I. Maiorescu, A. Pumnu, dr. A. Șandor, G. Seulescu, dr. T. Stamat. Apoi indică chestiunile de prima necesitate pentru anul 1851, chestiuni privitoare la limba română și ortografia ei. Răspunsurile la întrebările aceste, scrie apoi, se vor elabora pân' la începutul lui august 1851. Pân' la 15 august să se trimită toate elaborele la dl canonic T. Cipariu în Blaj. Pe ziua de 15 august 1851 sunt poftiți membrii comisiunii a se afla în Blaj spre a se începe sub președința numelui dn canonic cercetarea și de judecarea elaborelelor, care lucrare se va termina cel mult până la 15 septembrie. Aceasta admirabilă propunere înseamnă nu s'a realizat atunci. Ea arată totuși, că dl D. A. Sturza încă la 1850 a simțit necesitatea înființării unei corporații științifice române, necesitate la care s'a răspuns cu 16 ani mai târziu, la 1866, prin formarea societății academice române din București. — Restul volumului cuprinde diverse voci de presă, felicitările, banchetul și cuvântările rostite atunci, precum și apretările ziarelor, cu ocaziunea acestei serbări.

De la Academia Română. În ședința din vineria trecută (2/15 mai) a Academiei Române dl dr. V. Babeș a făcut o comunicare despre: Microbii superiori și însemnătatea lor.

Povești și snoave adunate de Ioan Pop-Reteaganul. Cunoscutul nostru folklorist, de I. Pop-Reteaganul, a început să publice în editura tipografiei „Poporul Român” din Budapesta o culegere de povești și snoave populare. Culegerea va cuprinde trei volume, sub titlul cumulativ „De la moară”. Fiecare volum va conține câte 23—30 de povești. Primul va fi intitulat „De la moara de sus”, al doilea „De la moara de mijloc” și al treilea „De la moara de jos”, după numele celor trei mori, ce sunt pe valea din mijlocul Reteagului, unde povestitorul nostru a auzit multe povești în copilăria sa. Primul volum cuprinde 23 povești și se va publica în fascicule de câte 32 pagini cu prețul de 20 fileri. Broșura primă a și apărut, conținând întâi portretul autorului, prefața culegerii scrisă sub titlul „Pevestea acestor povești”, apoi patru povești și anume: Psaltirea, Dreptatea și strimbătatea, Săraca mamă nu-i ca ea, Soarele, luna și luceafărul. Apretarea literară a publicațiunii se va putea face numai după ce aceea va fi completă. De ocazdată ținem să relevăm că tipografia „Poporul Român” din Budapesta, care editează aceste povești, face un bun serviciu literaturii poporului. De aceea credem că publicul cetitor și în deosebi poporul, căci la noi numai poporul cumpără cărți, va sprigini cu căldură aceasta întreprindere. Abonamentele se fac la tipografia „Poporul Român” în Budapesta, (VI, Vörösmarty u. 60/a.)

TEATRU.

Serată teatrală română în Brașov. Diletanții români din Brașov vor aranja la 17/30 mai în sala de concerte o serată teatrală, în scop de binefacere. Se vor juca următoarele piese: „Jean Marie” dramă într'un act de André Theuriet, tradusă de N. Tineu; „Greva fierarilor”, monolog dramatic, de Fr. Copée, radus de L. Dauș; „Resbunarea amorului” come-

die într'un act de Paul Ferieu. În toate rolul prim va fi ținut de dl Z. Bârsan, absolvent al conservatorului dramatic de la Teatrul Național din București. În urmă vor fi declamați din poezi români.

Reprezentările teatrală în Arad. Duminica trecută, cu ocaziunea instalării noului episcop I. I. Pap, meserișii români din Arad au dat seara o reprezentare teatrală în Casa Națională, cu următoarea programă: „Numele Teu”, de Porumbescu, cor bărbătesc; „Vivandiera”, scenă militară din Basarabia la anul 1858 de Vasilie Alecsandri; „Isprava”, piesă moralisătoare în două acte de Ser. Ionescu; „Faurul”, cor bărbătesc.

Societatea română de diletanți „Progresul” din Făgăraș se va întruni în adunare generală la 24 mai sub presiul dlui dr. Octavian Vasu, secretar și dl Costi Toma. „Progresul” este singura societate română de diletanți cu statute aprobate, care înseamnă n'a prea dat încă multe semne de viață. Este de dorit ca sub noul presiul Societatea să ia un avânt mai mare.

Teatru în Binținț. Tinerimea școlară din Binținț a dat în duminica Tomii, sub conducerea învățătorului Ioan Vlad, o serată teatrală. S'au jucat piesa „Ce face dracul”, apoi „Serbătorile băbeșei” și „Buna cuviință”. După teatru a urmat dans.

PICTURĂ ȘI SCULPTURĂ.

Andrei Mureșianu într'un tablou de ghips. În vitrina librăriei lui Romuald Schally din Cernăuți se află o operă de artă, care reprezintă măreața figură a bardului Andrei Mureșianu. E opera valorosului sculptor (originar din Banat) Ioan Pișlea de la școala de specialitate din Câmpulung, care a modelat în ghips pe redeșteptătorul României din 1848. Întregul tablou reprezintă în relief pe Andrei Mureșianu, serios și grav, stând în picioare și declamând poezia sa „Deșteaptă-te Române”, scrisă pe o hârtie, pe care o ține în mâna stângă, pe când cu dreapta gesticulează. Cu piciorul stâng calcă pe codicele, care conținea legea rușinoasei Iobăgii, iar jos înaintea lui e un țeran român deșteptându-se din somnul secular și rupând cătușele, în care gema legat. De dindăreț se ivește soarele unei dimineți senine, cătră care privește cu încredere țeranul redeșteptat. Modelarea s'a făcut pe baza unui tablou vechiu. Tabloul este ținut în cadre elegante de lemn de stejar sculptat, cari singure sunt de o valoare mare. Tabloul dimpreună cu cadrele are înălțime de peste un metru, iar lățime de 80 cm. și costă 40 coroane, trimis pachetat și franco. Se poate comanda la dl Pișlea în Câmpulung (Bucovina.)

Expoziții de tablouri la București. De câteva zile s'a deschis la Ateneu o expoziție a eminentului pictor, dl E. Voinescu, care a expus mai multe din lucrările sale. Pânzele marine ale dlui Voinescu, apretate deja de publicul cunoscător și amator de artă, de la expozițiunile anterioare, sunt adevărate capo d'opere. De astă-dată, dl Voinescu a expus ultimile sale opere, lucrute cu aceeași măiestrie și simțire artistică. Amatori de acele sensațiuni intime și profunde, pe cari le dă marea, veșnic capricioasă și care te îngrozește nu numai prin grozăvia valurilor sale întăritate, dar și prin imensitatea și adâncimea luciului seii de opal, să nu scape ocaziunea de a vi-

sită această expozițiune, care va rămâne deschisă numai puțin timp. Odată cu operele dlu Eug. Voinescu a expus câteva din lucrările sale și talentatul pictor dl Pascali, de asemenea un artist cunoscut și apreciat deja. Și pentru că vorbim de dl Pascali, adăogăm că prefectura de Teleorman i-a comandat 4 tablouri reprezentând pe regele și regina și pe principele și prinsipesa Maria. Tablourile, admirabil executate, au fost deja predate prefecturii și ele figurează în salonul de recepțiune al palatului administrativ din T.-Măgurele, și sunt obiectul admirațiunii tuturor.

BISERICĂ și ȘCOALĂ.

Instalarea noului episcop gr. or. din Arad s'a ținut în duminica trecută în catedrala din Arad, cu pompa ceremonialului inherent bisericii orientale. Protosincelul dr. Eusebiu Roșca, mandatarul arhiepiscopului și mitropolitului Ioan Meșianu, a introdus pe noul episcop prin o cuvântare plină de erudițiune la care Pr. SSa I. I. Pap a răspuns prin un discurs-program. După instalare a urmat primirea felicitărilor, prânzul și seara reprezentația teatrală a meseriașilor. Pr. SSa episcopul I. I. Pap, care în ziua hirotonirii sale întru episcop a dăruit catedralei din Arad un clopot în preț de 8000 coroane, a mai dat în ziua instalării sale 2500 coroane pentru înfrumusețarea catedralei. La mulți ani!

Noii episcopi gr. cat., Pr. SS. Lor dr. *Demetru Radu* și dr. *Vasiliu Hosszu* s'au prezentat zilele trecute la ministrul-president și ministrul-deculte în Budapesta. Apoi mercuri s'au dus la Viena, unde — conform știrilor din ziare — joi au depus Majestății Sale jurământul de fidelitate.

Noii director al gimnasiului din Năsăud. Comisiunea administratoare a fondurilor năsăudene a ales director al gimnasiului din Năsăud pe dl profesor *Virgil Șotropa*, care a mai fost ales odată, înse guvernul n'a aprobat alegerea.

Adunări de învățători. *Despărțământul* învățătoresc din protopresbiteratul gr. or. al *Lugojului* se va întruni în adunare generală în comunele *Hodoș* și *Herendesei* la 29 și 30 mai v. sub presiul dlu dr. *George Popovici*, notar dl *George Joandrea*. — *Despărțământul Belinț* al reuniunii învățătorilor de la școlile populare confesionale gr. or. române din protopopiatele *Timișoara*, *Belinț*, *Comloșul-mare* și *Lipova* va ținea adunarea sa generală în comuna *Topolovețul-mare* la 16/29 mai sub presiul dlu *Damian Juratonin*, notar dl *Ștefan Gherga*. — *Despărțământul Fărăgău* al reuniunii învățătorilor din archidieceasa *Blajului* a ținut adunarea sa generală în comuna *Harastău* la 17 mai n. — *Despărțământul Făgăraș* al Reuniunii învățătorilor gr. cat. din archidieceasa *Blașului* a ținut adunarea sa generală de primăvară în duminica trecută în comuna *Veneția-de-jos*.

C E E N O U

Hymen. Dl dr. *Nicolae Vraciū*, medic la regimentul de artilerie nr. 12 din Budapesta, originar

din *Vălișoara*, comitatul *Hunedorii*, s'a cununat în duminica trecută cu dșoara *Maria Stinghe* în Brașov, biserica Sf. Nicolae.

Procese de presă. Dl dr. *Cassiu Maniu*, avocat în Cluș, a fost condamnat la curtea cu jurați din Cluș, în 14 mai, pentru un articol publicat în „*Tribuna*” din Sibiu, la un an de închisoare de stat și la plățirea speselor de proces. — Dl *Ioan Moța*, redactor la „*Libertatea*” din Orăștie, a fost condamnat la curtea cu jurați din Cluș, în 16 mai, la un an de închisoare de stat și amendă de 1000 coroane. Amândoi au dat recurs de nulitate.

Tipografie și librărie românească în Șimleu. De când cu înființarea institutului de credit și economii „*Silvania*” în Șimleul-Silvaniei, elementul românesc de acolo face progrese foarte îmbucurătoare. Aceste progrese, în măsura înfloririi institutului bine condus, s'a manifestat întâiu prin înmulțirea inteligenței române în Șimleu, astfel încât astăzi se află concentrată acolo o numeroasă societate românească cultă. A doua manifestare a întăririi Românilor în Șimleu a fost înființarea unei casine, care s'a deschis la începutul anului curent. A treia este întemeierea unei tipografii și librării, pespre care primim știri în momentele aceste. Ambele aceste instituțiuni culturale au numele „*Victoria*”, care însemnează par că învingerea culturii naționale în acele părți; iar proprietarul tipografiei și al librăriei este dl *Ioan P. Lazar*, prim-comptabil la *Silvania*. Noul institut tipografic s'a deschis în 1 mai și se prezintă în o formă cu totul modernă, având mașini și litere noue. Salutăm cu bucurie acest progres al fraților selăgeni și îl presintăm drept model de imitat și altor centre românești!

Un nou institut de bani. La *Petroșeni* se înființează sub numele „*Jiana*” un institut de credit și economii, cu un capital social de 60.000 coroane, împărțit în 1200 acții de câte 50 coroane. Subscrierile se fac până 'n 31 mai n. și sunt a se trimite la dl *Ștefan Radic* protopop gr. c. în *Petroșeni*.

Necrolog. *Aurel Kiss*, student de a VIII clasă gimnasială, fiul dlu dr. *Dimitrie Kiss*, avocat și fișe consistorial gr. cat. de *Oradea-mare*, a încetat din viață la 15 l. c. în etate de 19 ani. Teribila lovitură a morții, care le-a răpit părinților iubitori pe unicul fiu, în etatea cea mai frumoasă, a produs o generală jale profundă, care s'a manifestat prin o mare afluiță la înmormântare. Actul funebrel în 17 l. c. a fost severșit de vicarul episcopesc canonicul dr. *Augustin Lauran*, asistat de protopopul *Ioan Genț* și de un diacon; cântările rituale le-a executat corul băeților din seminar sub conducerea dlu *Léontin Palady*. Fie-i țărina ușoară!

Călindarul săptămânei.

Duminica Orbului, ev. Ioan c. 4, gl. 4, v. 7.

Ziua sept.	Călindarul vechi	Călind. nou
Duminică 11	M. Mochie	24 Ioana
Luni 12	P. Epifanie	25 Urban
Marti 13	M. Glicheria	26 Filip
Mercuri 14	M. Isidor	27 Ioan
Joi 15	(+) <i>Înălț. Dlui</i>	28 Wilhelm
Vineri 16	P. Teodor	29 Maxim
Sămbătă 17	Ap. Andronic	30 Ferdinand

Proprietar, redactor răspundător și editor: **IOSIF VULCAN.** (STRADA ALDÁS NR. 14/26b.)

TIPOGRAFIA IOSIF LÂNG IN ORADEA-MARE.